

ВІДГУК
офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора
Артюшиної Марини Віталіївни
на дисертацію КОСТЕНКО Оксани Василівни на тему «Формування
професійних компетентностей майбутніх обліковців з реєстрації
бухгалтерських даних засобами інформаційно-комунікаційних технологій»,
подану до захисту у разову спеціалізовану вчену раду ДФ 58.053.031 у
Тернопільському національному педагогічному університеті імені
Володимира Гнатюка на здобуття наукового ступеня доктора філософії з
галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» за спеціальністю 015 «Професійна
освіта» (за спеціалізаціями)

Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із планами відповідних галузей науки

У сучасних складних умовах, в якому опинилося українське суспільство, професійна освіта набуває пріоритетного значення для забезпечення післявоєнної відбудови країни. Актуальні завдання модернізації підготовки робітничих кадрів вказані у державних концепціях розвитку професійної освіти, зокрема Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року, Концепції Державної цільової соціальної програми розвитку професійної (професійно-технічної) освіти на 2022-2027 роки. До пріоритетних завдань розвитку професійної освіти віднесено адаптацію до потреб ринку праці, оптимізацію мережі закладів професійної освіти, розвиток державно-приватного партнерства, запровадження міжнародних стандартів і практик, розвиток дуальної освіти та освіти дорослих, цифровізація професійної освіти тощо. Важливим завданням є підвищення якості професійної освіти шляхом впровадження сучасних методологічних підходів, вдосконалення методів навчання, використання інноваційних та інформаційних технологій та забезпечення належного матеріально-технічного забезпечення навчальних закладів. Особливо важливим є удосконалення підготовки за затребуваними на ринку праці професіями, до яких належать й фахівці економічних спеціальностей, зокрема, обліковці з реєстрації бухгалтерських даних. Відродження країни буде потребувати фахівців, що здатні

забезпечувати фінансову стабільність та прозорість фінансових операцій, реалізовувати ефективні механізми фінансового контролю, виявляти фінансові ризики та запобігати зловживанням, здійснювати фінансове планування та ефективне управління ресурсами тощо.

Важливість модернізації професійної освіти на засадах компетентнісного та технологічного підходів, запровадження інноваційних та інформаційних технологій, підготовки фахівців економічних спеціальностей для післявоєнного відновлення країни зумовлюють актуальність та практичну значущість теми дисертаційного дослідження Костенко О.В. «Формування професійних компетентностей майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних засобами інформаційно-комунікаційних технологій».

Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації

Основними науковими результатами дисертаційної роботи Костенко О.В., що характеризуються необхідним рівнем наукової новизни, вважаємо: виокремлені та теоретично обґрунтовані педагогічні умови формування професійних компетентностей майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних засобами ІКТ; технологію формування професійних компетентностей майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних засобами ІКТ та методіку створення електронних навчально-методичних комплексів за компетентностями засобами ІКТ за освітньою програмою для підготовки кваліфікованих робітників із професії «Обліковець з реєстрації бухгалтерських даних».

Нові факти, одержані здобувачем

Також слід відмітити такі додаткові наукові здобутки автора: уточнення поняття та структури професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних; розроблення діагностичного інструментарію її дослідження; забезпечення подальшого розвитку змісту, форм і методів професійної підготовки майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних у процесі професійно-теоретичної підготовки.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації

Ґрунтовність наукових положень, висновків і методичних рекомендацій дисертації Костенко О.В. підтверджується коректним вибором та ефективним використанням комплексу теоретичних та емпіричних методів дослідження, теоретичним аналізом широкого кола вітчизняних та зарубіжних джерел із проблеми дослідження, достатністю емпіричної бази дослідження, системністю та результативністю проведеної експериментальної роботи, достатньою апробацією результатів дослідження на наукових конференціях різного рівня, позитивним досвідом впровадження результатів дослідження в освітній процес закладів професійної (професійно-технічної) освіти.

Значення для науки і практики отриманих автором результатів

Значення одержаних результатів для педагогічної науки визначається можливістю використання обґрунтованих автором теоретичних положень та діагностичного інструментарію у подальших дослідженнях проблем формування професійних компетентностей майбутніх фахівців професій та спеціальностей економічного спрямування.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості використання розробленої технології формування професійних компетентностей майбутніх ОЗРБД засобами ІКТ, методичних розробок автора в освітньому процесі закладів професійної (професійно-технічної) освіти.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність

Дисертаційна робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

Структура дисертаційної роботи науково виважена та логічно побудована, зміст дисертації повною мірою відображає логіку вирішення визначених наукових завдань та досягнення його мети.

Анотація до дисертації за змістом і структурою відповідає встановленим вимогам.

У **вступі** до дисертації ґрунтовно та чітко розкрито актуальність теми дослідження, зокрема, виокремлено проблему дослідження, показано наукові напрацювання щодо вирішення цієї проблеми та суперечності, що потребують розв'язання. Показано зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Об'єкт та предмет визначені відповідно спеціалізації дисертаційного дослідження. Подано мету та розкрито завдання дослідження. Описано положення, що складають теоретико-методологічну основу дослідження. Автором повно і ґрунтовно окреслено сукупність використаних теоретичних, емпіричних та статистичних методів дослідження та експериментальну базу. При розкритті наукової новизни показано основні результати дослідження. Описано їх практичне значення. Розкрито особистий внесок автора у роботах, опублікованих у співавторстві. Наведені дані щодо апробації, здійснених публікацій свідчать про достатність впровадження результатів дослідження у наукову діяльність та освітній процес. Обсяг дисертації відповідає встановленим нормативним вимогам.

У **першому розділі дисертації** розкрито структуру професійних компетентностей майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних, показано можливості інформаційно-комунікаційних технологій в організації освітнього процесу у закладах професійної (професійно-технічної) освіти, визначено теоретичні основи проектування інформаційно-освітнього середовища за освітньою програмою підготовки кваліфікованого робітника з професії «Обліковець з реєстрації бухгалтерських даних».

Автор здійснює порівняльний аналіз дефініцій поняття «компетентність», «професійна компетентність», виділяє їх сутнісні ознаки та характеристики. Спираючись на різні тлумачення, дослідниця визначає структуру професійної компетентності фахівця (с. 43). Цікавим є виділення власної ієрархії рівнів структури професійної компетентності по аналогії з пірамідою потреб А.Маслоу (с. 44). І хоча щодо змісту певних рівнів можна подискутувати, автор доходить до слушного висновку щодо інтегративної сутності поняття «професійна компетентність», що поєднує комплекс різних характеристик фахівця та визначає

здатність до ефективної професійної діяльності за фахом.

Також дослідниця аналізує структуру та зміст професійних компетентностей професії «Обліковець з реєстрації бухгалтерських даних» відповідно до Стандарту.

У розділі також розглянуто особливості використання інформаційно-комунікаційних технологій у різних формах організації освітнього процесу у закладах професійної (професійно-технічної) освіти, а саме, в умовах очного, дистанційного та змішаного навчання (с. 67). Надається уточнення низки понять, важливих для розкриття проблеми інформатизації освіти. Зокрема, «інформаційно-комунікаційні технології», «дистанційне навчання», «змішане навчання», «електронні навчально-методичні комплекси», «інформаційно-освітнє середовище» тощо. Широко використовується метод моделювання для вирішення певних дослідницьких завдань. Зокрема, автором описуються такі авторські моделі: модель впровадження ІКТ для розвитку навчальних комунікацій у закладах професійної (професійно-технічної) освіти (с. 22); теоретична та прогнозна модель інформатизації освітнього процесу в ЗП(ПТ)О (с. 75), модель проектування інформаційного-освітнього середовища у ЗП(ПТ)О (с. 82). Відповідно до останньої моделі авторкою було спроектовано інформаційно-освітнє середовище за освітньою програмою підготовки кваліфікованих працівників із професії «Обліковець з реєстрації бухгалтерських даних».

У другому розділі дисертаційної праці дослідницею обґрунтовано педагогічні умови формування професійних компетентностей майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних засобами ІКТ; розкрито зміст авторської технології формування професійних компетентностей майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних засобами ІКТ; описано процес розробки електронних навчально-методичних комплексів за освітньою програмою підготовки кваліфікованих робітників з професії «Обліковець з реєстрації бухгалтерських даних».

Вивчаючи різні позиції науковців стосовно визначення сутності поняття «педагогічні умови», авторка виокремлює його основні характеристики, надає

визначення та розкриває зміст педагогічних умов формування професійних компетентностей майбутніх кваліфікованих робітників з професії «Обліковець з реєстрації бухгалтерських даних» засобами ІКТ. Слід особливо відмітити значні практичні та методичні напрацювання автора в плані реалізації виділених педагогічних умов.

У розділі представлено експериментальну технологію формування професійних компетентностей майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних засобами інформаційно-комунікаційних технологій. Перелік та зміст виділених етапів системно та послідовно відображує процес формування зазначених компетентностей. Слід позитивно відмітити і використання SWOT аналізу для визначення сильних та слабких сторін запропонованої технології.

Також дослідницею визначено та охарактеризовано методику створення електронних навчально-методичних комплексів (ЕНМК) за компетентностями засобами ІКТ за освітньою програмою для підготовки кваліфікованого робітника з професії «Обліковець з реєстрації бухгалтерських даних» Авторкою надані докладні роз'яснення щодо змісту, структури, порядку розроблення таких комплексів, розкриті переваги використання авторських електронних навчально-методичних комплексів в процесі формування професійних компетентностей майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних.

Третій розділ дисертації присвячений розкриттю змісту та результатів дослідно-експериментальної роботи із формування професійних компетентностей майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних засобами ІКТ.

На основі узагальнення думок різних дослідників, авторкою було виділено критерії, показники та рівні сформованості професійних компетентностей майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних засобами ІКТ.

Узагальнення результатів експериментальної роботи, їх кількісний і якісний аналіз свідчать про результативність упровадження експериментальної технології формування професійних компетентностей майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних засобами ІКТ.

Значущість виявлених відмінностей у показниках контрольних та

експериментальних груп була підтверджена відповідними статистичними критеріями.

Висновки відповідають поставленим задачам, комплексно висвітлюють усі здобуті в процесі дослідження результати, свідчать, що мету наукового пошуку повністю досягнуто.

Список використаних джерел є достатнім (291 найменування, з яких 34 – іноземними мовами), і переконливо показує, що зміст дисертації базується на ґрунтовному інформаційному пошукові в ракурсі визначеної проблеми.

У **додатках** до дисертації викладено допоміжні таблиці, діагностичний інструментарій та результати експериментального дослідження, наведено довідки про апробацію результатів дослідження.

Дисертаційна робота написана грамотно, у роботі витриманий науковий стиль викладу, здійснюються логічні узагальнення і надаються коректні висновки. Оформлення дисертації і автореферату відповідає нормативним вимогам.

Повнота викладання результатів в опублікованих працях

Основні положення та результати дослідження досить повно висвітлено у 26 публікаціях автора (із них – 18 одноосібних), серед яких 4 інтерактивні навчальні посібники, 1 інтерактивний збірник завдань, 8 статей у наукових фахових виданнях України, 4 статті у зарубіжних виданнях (1 з яких індексована в наукометричній базі Web of Science), 1 розділ у колективній міжнародній монографії, 8 статей і тез у збірниках матеріалів конференцій.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

Загалом позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих дисертантом результатів, слід відмітити деякі дискусійні положення, а також висловити окремі побажання:

1. У формулюванні мети дослідження доцільно було б відобразити кінцевий результат – доведення результативності використання розробленої технології для формування професійних компетентностей майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних засобами ІКТ.

2. У першому розділі варто було б представити результати аналізу

зарубіжного досвіду підготовки майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних в закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах змішаного та дистанційного навчання.

3. При розкритті педагогічних умов формування професійних компетентностей майбутніх кваліфікованих робітників з професії «Обліковець з реєстрації бухгалтерських даних» засобами ІКТ автор використовувала переважно теоретичний аналіз наукової літератури та власний досвід діяльності. Водночас для вирішення цього наукового завдання доцільно було б використати метод експертної оцінки, який дозволив би врахувати думку й інших експертів-практиків з цього питання.

4. Вважаємо дещо невдалим формулювання «експериментальна технологія формування професійних компетентностей майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних засобами інформаційно-комунікаційних технологій», використовуючи у цьому визначенні двічі термін «технологія». Можливо правильніше було б назвати це «моделлю процесу формування професійних компетентностей майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних засобами інформаційно-комунікаційних технологій» або «моделлю професійної підготовки з формування професійних компетентностей...».

5. На нашу думку, при описі процесу організації дослідно-експериментальної роботи у 3 розділі необхідно було б краще прописати методику розрахунку дослідницької вибірки.

6. Автор допустив технічні помилки у назвах розділів роботи в змісті та тексті дисертації. Зокрема, у назвах розділів 1 та 3 у змісті роботи вказано «формування професійних компетентностей» у множині, у тексті - «формування професійної компетентності» в однині, у назві розділу 2 у змісті вказано «Забезпечення формування...», у роботі – «Методичне забезпечення формування...»

Висновок

Аналіз дисертаційної роботи та опублікованих праць дає підстави зробити висновок про те, що дисертаційне дослідження Костенко Оксани Василівни на

тему «Формування професійних компетентностей майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних засобами інформаційно-комунікаційних технологій» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагомe теоретичне й прикладне значення для розвитку педагогічної науки. За актуальністю, науковою новизною, практичним значенням отриманих результатів, змістом і оформленням робота відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження вимоги до оформлення дисертацій» і затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 року «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження доктора філософії», а її авторка, Костенко Оксана Василівна, заслуговує на присвоєння наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями), галузь знань 01 Освіта / Педагогіка.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки та
психології Київського національного
економічного університету імені Вадима
Гетьмана

М. В. Артюшина

